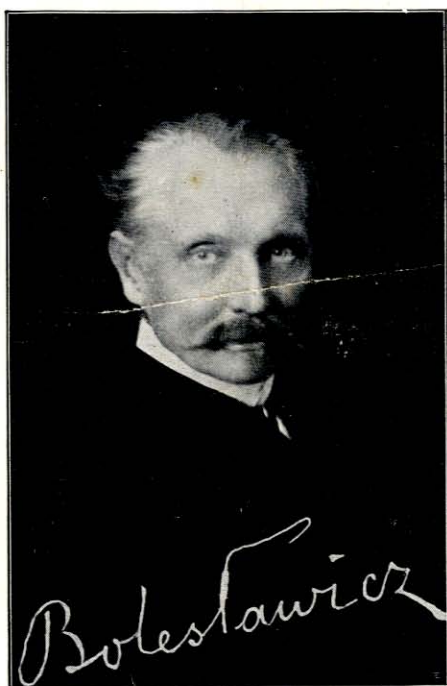

INTERMEDYA UCIESZNE

BIBLIOTEKA TEATRÓW WŁOŚCIAŃSKICH Nr. 7.

INTERMEDYA UCIESZNE

NAPISAŁ

BOLESŁAWICZ

Eulenfeld Bolesław

WE LWOWIE.

NAKŁADEM ZWIĄZKU TEATRÓW WŁOŚCIAŃSKICH.

1910.

D84/84

oprac. 86320

WYDANO Z DUBLETÓW Biblioteki Narodowej

ODBITO W DRUKARNI „POLONIA” WE LWOWIE pod zarządkiem Józefa Raczyńskiego.

SPIS RZECZY.

	Str.
Przedmowa	7
I. Kostusia	11
II. Cudowny doktor	21
III. Wam się łatwo śmiać	31
IV. Kuzoszki	41
V. Placek	53
VI. Calus	65

PRZEDMOWA.

Dawniejsze widowiska teatralne, przedstawiające straszne następstwa występku, przepełniane bywały samymi okropnościami!

Przez cały czas przedstawienia, roztaczały się przed okiem widza wstrząsające sceny niedoli ludzkiej, rozlegały się łzawe skargi gnębionych ofiar, lub groźne panowanie siły nad niemocą.

Patrzeć więc na to wszystko przez kilka godzin, i słuchać tych okropności, nie wszyscy chcieli i nie wszyscy mogli.

Dla urozmaicenia więc tych poważnych i ponuro-krwawych tragedyi, wymyślono i następnie dodawano w między-aktach tak zwane *intermedia*.

Były to krótkie, wesołe, i dowcipne urywki, które nie miały nic wspólnego z treścią głównej sztuki, a które pod płaszczykiem wesołości, wygłaszały ostre krytyki na szlachtę, na mieszczaństwo i na lud wieśniaczy, karcąc pijaństwo, bezbożność i skażenie obyczajów.

O ile do tragedyi ówczesnych czerpano treść przeważnie z historyi świętej, mitologii lub z dzie-

---

---

jów greckich; o ile tragedye i dramaty w XV. i XVI. stuleciu były nam obce... o tyle intermedya — jako płody wyrosłe na gruncie polskim, jaśniały blaskiem czysto narodowym.

Nie było w nich żadnego naśladownictwa obczyzny — były to obrazki barwne, rodzime, owiane szczerym — często rubasznym humorem — przedstawiające życie całej dawnej Polski, ze wszystkimi jej zaletami i wadami.

Głównymi postaciami w intermedyach bywały: Klecha, Kantor, Bakalarz, Pleban, Dworacy, Żaki, Hajdacy, Ciurowie obozowi, Towarzysze pancerni, Pątnicy wędrowni, Handlarze relikwiami, Guślarze i t. d. A więc postacie, o których wiemy tylko z dawnych podań.

To też gdybyśmy dziś mogli przedstawić na scenie dawniejsze intermedya w ich pierwotnej szacie, to jestem pewny, że publiczność nasza nie odczułaby ich właściwego znaczenia, i nie zrozumiałaby nawet ich treści.

Dawne bowiem czasy minęły, dawne postacie zniknęły, dawny język stał się dziś niezrozumiałym, a co najważniejsze, to to, że dawne rękopisy oryginalnych intermedyów z XVI. wieku niedochowały się do naszych czasów. Zostały tylko małe szczątki, lub krótkie o nich wzmianki,

---

---

z których wyłaniają się obrazy domowego życia z przeszłych naszych stuleci.

Dwa tylko intermedya z XVII. wieku mamy w całości zachowane — mianowicie w komedyi wydanej przez Akademię umiejętności w Krakowie p. t. „Z Chłopa król“ napisanej przez Piotra Baryke w roku 1637.

W pierwszym intermedyum służalec obozowy maluje żywot żołnierski, w drugim zaś kozak spotkawszy żyda w lesie, przymusza go, aby od niego kij dębowy kupił.

Otóż na podstawie przeróżnych wzmianek i zapisków. starałem się wskrzesić to, co w dawnych czasach — zwłaszcza w drugiej połowie XVI. wieku — tak serdecznie bawiło naszych pra-pra-Ojców... starałem się odtworzyć, a raczej stworzyć nowe intermedya, w których występują postacie znane, ku uciesze i zabawie dzisiejszej publiczności

Bolestawicz.

I.
KOSTUSIA

OSOBY:

Derlaya
meurtri
5. verso
WOJCIECH, gospodarz

KOSTUSIA, śmierć

NIEZNAJOMY — Polus w kontuszu, Po-
średnik śmierci.

Teatr przedstawia wolną okolicę.

Wojciech (wchodzi, trochę podchmielony). Ej... już mi się to wszystko sprzykrzyło! — Człowiek chciałby się trochę pośmiać, wesoło się zabawić... a tu nic, tylko pracuj od rana do nocy! Obrzydła mi już ta praca! Żona pieniądze przedemną chowa, w karczmie na kredyt wódki nie dają, o grosz trudno... i co to za życie? — Człowiek cierpi, póki trzeży... ale jak sobie trochę podpije, to taka żalność serce zalewa, że chciałby się przed wszystkimi uzalić. — Dziś właśnie czuję taką żalność. — I nie tylko żalność, ale i odwagę. Śmierci się nie boję! Gdyby tu przyszła i zabierała mnie z tego świata, tobym ani pisnął... ani bym jęknął. — Ja jestem dobrym chrześcijaninem. Wiem, że prędzej, czy później trzeba umierać. Więc coby się miało stać kiedyś, niechby się to zaraz stało! — Hej... hej... Kostusiu... moja ty Kostusiu... Dziś nie jesteś dla mnie straszna. Jeżeli chcesz, przychodź, a zobaczysz, że się nie ulękę ani ciebie, ani twojej zatraconej kosy!

Śmierć (za sceną). Już... już... lecę... biegnę... Zaraz będę przytobie...

Wojciech Hę?... A to co? Czy mi się przyśniło?
Coś tak zaskrzeczało... zapiszczało... Czyżby
to do mnie?

Śmierć (za sceną). Do ciebie Kumie... do ciebie...
chi, chi, chi!...

Wojciech (przeżony). Oj... oj... Co to takiego?
— A jak to się okrutnie roześmiało...
Brrr!... Ciarki mnie przechodzą! Co to może
być?...

Śmierć (wchodzi — ubrana szaro. Na głowie ma
płachtę szarą — w ręku kosę). A to ja!...
Chi, chi, chi! — Czegoż się tak patrzysz?
Przecież mnie chciałeś... przecież mnie przy-
zywałeś...

Wojciech (otrzeźwiony ze strachu). Ja? Kiedy?

Śmierć Ano kiedy!... Dziś... teraz... przed chwilą...

Wojciech Ej... coś bredzicie, dobrodziejko...
Mnie się ani śniło... Gdzieżbym ja trudził
taką stateczną osobę — Idźcie se z Bogiem
za lasy... za góry...

Śmierć O, nie... Już kiedy tu jestem, to próżno
z tą nie odejdę. Muszę ci ściąć głowę tą
brzytwką, którą jeszcze wyostrzę. (Wyjmuje
osełkę i ostrzy kosę.)

Wojciech Matko Przenajświętsza! Niebiescy anio-
łowie, ratujcie mnie biednego!

Śmierć Cicho... cicho... Kumciu... Nie strachaj

---

się. — Wszystko pójdzie gładko. — Ani sa-
pniesz, ani chrapniesz... Zobaczysz!...

Wojciech Ale kiedy ja nie chcę...

Śmierć Nie chcesz?

Wojciech Kiedy ja was nie wzywałem.

Śmierć Wzywałeś kumciu, wzywałeś synuściu...

Wojciech Zresztą, jeżeli wzywałem, to nie na-
prawdę, tylko tak, ze żartów.

Śmierć U mnie żartów niema... Ja się na żartach
nie znam... Ja jestem „śmierć“, a nie jakiś
tam chłystek, z którego żartować można.
Rozumiesz?

Wojciech Ro... ro... rozumiem.

Śmierć A skoro przychodzę do kogo, to nie po-
to, aby słuchać jego głupiej mowy, tylko...
raz, dwa... trzy!.. (podnosi kosę).

Wojciech Czekaćcie no!... Zaraz!... Nie tak obce-
sowo!... Któż to widział... Przecież ja muszę
się pożegnać to z tym, to z owym... Muszę
ucalować żonę... działki... No, a przytem...

Śmierć A cóż to ty sobie kumciu myślisz, że ja
mam czas na takie głupstwa? Ja cię prosić
nie myślę. — Chcesz, czy nie chcesz — to
mi wszystko jedno...

Wojciech Tylko się nie gniewajcie... dobrodziejko
moja... Ja nie chciałem... to jest... ja nie my-
ślałem, ani też nie przypuszczałem...

Śmierć Gadaj prędzej kumciu...

Wojciech Otóż, krótko mówiący... Jeżeli już tak być musi... jeżeli ja muszę dziś, dla waszego „widzimi się“ iść... to jest przejść... czyli jasno mówiący... wy musicie... i ja muszę... to jest, skoro wy chcecie, a ja nie chcę... skoro wy się gniewacie i potrząsacie swoją kosą...

Śmierć Prędzej kumciu... prędzej...

Wojciech To przynajmniej pozwólcie mi, jako dobremu chrześcijanowi, zmówić „Ojcze nasz“, „Zdrowaś Marya“, „Skład Apostolski“, „Litanią“, i... i...

Śmierć Widzisz... jabym ci chętnie na to pozwoliła, ale cóż, kiedy nie mam czasu.

Wojciech Jakto, więc chcecie mnie zabierać, jak by jakiego zbója?... (głośniej) A cóżem to ja złego zrobił? (jeszcze głośniej) Ja przecież nikogo nie skrzywdziłem, nie oszukałem, a wy nie wiedzieć dlaczego uwzięliście się na mnie...

Śmierć Sam chciałeś.

Wojciech Właśnie, że nie chciałem...

Śmierć Ale chciałeś... chciałeś...

Wojciech No to i teraz chciałbym się pomościć... czemuż mi wzbraniacie?

Śmierć Bo to za długo kumciu. — Wystarczy, jeżeli się znakiem krzyża świętego przeżegnasz.

Wojciech No to mi pozwólcie chociaż się przeżegnać.

Śmierć Na to ci pozwalam!

Wojciech I nie zetniecie mi głowy przed tem?

Śmierć Nie!

Wojciech A no... kiedy tak, to... dobrze! (żegna się) „W Imię Ojca“...

Śmierć Czegożeś stanął? Dalej!

Wojciech (wesolo, ze śmiechem). Widzicie... Mnie znów nie tak pilno, jak wam. Za jakie pięć, albo dziesięć lat resztę dopowiem. Siadajcie sobie i zaczekajcie. A jeżeli nie chcecie, to przyjdźcie za 15 lat, to wtedy pogadamy...

Śmierć Takiś ty mądrała?

Wojciech A taki. (śmieje się).

Śmierć No, to niech będzie na twojem... Mogłabym ci i tak ściąć głowę, ale nie chcę, bobym miała wyrzuty sumienia. — Ja tu przyjdę!

Wojciech Przychodźcie, ale nie prędzej, jak za 20, albo za 25 lat.

Śmierć Nie będziesz się naśmiewał ze mnie?

Wojciech Nie...

Śmierć No to pamiętaj!

Wojciech Idziecie?

Śmierć Idę!

Wojciech Idźcie z Bogiem! — I pamiętajcie, że „szłuką wilki tłuką“.

Śmierć Już ja se zapamiętam! (wychodzi).

Wojciech (sam) Uf!... Tom się zgraża! Wszystkie poty na mnie wystąpiły!

(wchodzi Nieznajomy.)

Nieznajomy Ślicznie... bardzo pięknie! Nawet się
przeżegnać nie potrafi... Oto chrześcijanin!

W jciech Ehe... potrafić ja potrafię... jeno z umy-
słu nie chciałem.

Nieznajomy A jakże... Z umysłu... Znamy takich
fanfaronów... cha, cha, cha!... A bodajżeś
ty... Ażeby cię... Idźże mi z oczów, ty ..
niedołęgo... ty zakało rodu ludzkiego!...
A czemużeś to nie chciał?

Wojciech Bom nie chciał!

Nieznajomy A terazbyś nie mógł.

Wojciech Czemu bym nie mógł?

Nieznajomy Bo nie potrafisz!

Wojciech Właśnie, że potrafię...

Nieznajomy Ano... spróbuj...

Wojciech Kiedy mi się nie chce!

Nieznajomy O... tóż to, kiedy ci się nie chce! —
Całej wsi rozpowiem. Wszyscy śmiać się
będą z ciebie. Ty niedowiarku jakiś... ty
turku... chińczyku... ty poganinie!...

Wojciech Wyście sam poganin!

Nieznajomy A widzisz, że nie! — Ja się umiem
przeżegnać, a ty nie umiesz.

Wojciech Umiem...

Nieznajomy A no... Spróbuj!

Wojciech (w zapale) Ano! — (żegna się) W Imię
Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen.

(Za sceną daje się słyszeć szum, krzyk,
pisk. — Wchodzi Śmierć.)

Śmierć A chodźno tu, synku... chodź pod moją
brzytwkę. — Widzisz, sztuką wilki tłuką!

Wojciech Oj... oj... nieszczęśliwa godzina moja.

Śmierć Chciałeś... przyzywałeś mnie... teraz się
przeżegnałeś... Więc już wszystko załatwione!
Raz, dwa, trzy!

(Wojciech łcieka — Śmierć za nim.)

Nieznajomy Cha, cha, cha! Złapał się — pasku-
dnie się złapał!

KURTYNA SPADA.

II.
CUDOWNY DOKTOR.

OSOBY:

MACIEJ, gospodarz, ubrany dostatnio
OBCY, ubrany biednie w cudackim kapeluszu
z piórkiem.

Teatr przedstawia wolną okolicę.

Obcy Mówię wam, że choćbyście cały świat złazili, nie natknęlibyście się na takiego doktora jak, ja!

Maciej Okrutnie się cieszę!...

Obcy Ja żadnych lekarstw nie daję. Wyciągam tylko rękę nad głowę chorego,... westchnę raz i drugi... przewrócę oczyma... i choroby niema!

Maciej Taki doktor... to... hej... hej!...

Obcy Zapłaty nie biorę żadnej... uchwaj Boże! Ani grosza... ani grosika... Ot, kontentuję się tylko tem, że chory wyzdrowieje, i że powie mi na odchodnem: „Niech wam Pan Jezus zapłaci“.

Maciej No... jaby tam chętnie... Nie wiele... ale zawsze coś nie coś... Bo to...

Obcy A nie!... na świecie!... Już to taka moja natura! Albo od wszystkich coś, albo od nikogo nic! — Ilem ja się nasłuchał błogosławieństw, tegoby nikt zliczyć nie potrafił, ani by na wołowej skórze nie spisał. — A ja... chociaż chodzę ubogo ubrany, chociaż przy duszy nie mam ani srybła ni miedzi, to przecież czuję się bogatszym od najbogatszych,

---

---

bo mam sumienie czyste i błogość na sercu.

Maciej Poczciwina!...

Obcy No... ale o tem... potem! — Teraz mówmy o waszej chorobie. Co wam takiego? Co wam dolega?

Maciej Ja widzicie miewam okrutne bolenia w piersiach... — Nie ciągle... — Czasami..., ale też jak mnie złapie, to się aż cały spoć z bólu...

Obcy Czasami... mówicie?

Maciej Tak...

Obcy To źle!

Maciej Źle?

Obcy A pewnie... Najlepsze to są takie bolenia, co nie popuszczają ani na chwilę... co to człowieka aż w kłębek zwijają. — Ale nie bójcie się!... My i tym damy radę! — Gadjacie dalej!

Maciej Najgorzej mi przed jedzeniem i po jedzeniu!

Obcy Acha!...

Maciej Kiedym głodny i kiedy przysiędę się do miski — to jem... bez upamiętania! — A jak się najem, to tak — jakbym się kamieni nałykał.

Obcy To dobrze!

Maciej E...? dobrze?

Obcy Pewnie! — Widać, że to nie jest byle — jakie choróbsko. To jest coś takiego, co potrzebuje gwałtownie mojej pomocy. (Po chwili). Smakuje wam jedzenie?

Maciej Niby... jak do jedzenia...

Obcy A wody, dużo pijecie?

Maciej No... wody mniej... piwa więcej.

Obcy Doskonale! Do takiej choroby warto się zabierać — Sypiać pewno nie możecie?

Maciej Jak czasami... Niekiedy, to jeno przyłożę głowę do poduszki, już chrapię... a niekiedy, to leżę... i leżę... i nic!

Obcy Powiedzcie mi teraz, kiedy was to bolenie chwytą?

Maciej Najczęściej... przy ciężkiej robocie... Jak się tylko spracuję, to ani oddechu złapać nie mogę... ani też....

Obcy Już ją mam!

Maciej Kogo?

Obcy A waszą chorobę.

Maciej Czy to co złego?

Obcy Wszystkie choroby są złe! — Ale od czegoż mnie tu macie?

Maciej Moiściewy...

Obcy Zaraz zobaczymy... zaraz ją przycapimy!

Maciej Ale powiedzcie mi przynajmniej... czy...

Obcy No, teraz tylko to wam powiedzieć mogę, że tak, czy siak, długo chorować nie będzie-

---

---

cie. Wkrótce to się skończy — na tę, albo na ową stronę.

Maciej To niby znaczy...

Obcy Że będziecie albo na tym, albo na tamtym świecie. Ale się długo męczyć nie będziecie.

Maciej Oj... oj... oj...

Obcy Zdejmujcie ze siebie kapotę.

Maciej (zdejmuje i kładzie ją na ziemi).

Obcy (kładzie ręce na jego ramionach) Chłop z was tęgi — nie ma co mówić... Ale tęgich ludzi najprędzej choroba zmoże. (Po chwili). Do żadnych miejskich doktorów nie chodziliście?

Maciej Nie!

Obcy Dobrzeście zrobili, bo co oniby wam poradzili? Nic! Tu trzeba cudu, Boskiego cudu, nie żadnej doktorskiej mądrości. A teraz zdejmujcie — buty!

Maciej Buty? A to na co?

Obcy Tylko nie gadać nic, robić co ja każę. Siadajcie sobie na tej ławie i ściągajcie buty.

Maciej (siada i ściąga) Już!

Obcy Teraz zamknijcie oczy. — A dobrze... a szczerze...

Maciej Już.

Obcy Jeżeli nic nie zobaczycie, to wnet wyzdrowiejecie, ale jeżelibyście przez zamknięte oczy cośkolwiek widzieli, to jeszcze dziś pójdziecie na mary.

Maciej Na maryl? Jój!

Obcy Złóżcie se ręce i po cichu mówcie przez ten czas pacio-rek, ale mówcie go serdecznie, uczciwie i szczerze...

Maciej Dobrze.

Obcy (obchodzi Macieja — po chwili staje przed nim) Widzicie co...?

Maciej Nie!

Obcy No, to się jakoś dobrze rozpoczyna (wkłada na siebie kapotę Macieja). Teraz zaczną was kusić nieczyste siły. Trzymajcie się więc dobrze. — Stanie wam przed oczyma koścista śmierć, różne upiory i one... rogate i ogo- niaste piekielne bestyje. co to... tfy!... wiecie?...

Maciej Wiem... wiem... cały jestem w potach.

Obcy No... uważajcie!... Nie mówić, oczy zamknięte trzymać — i wtedy dopiero otworzyć, kiedy ja wam powiem. — Może huknie piorun z jasnego nieba — może... miliony wilków zawyje... może puści się deszcz albo grad, albo taka burza o jakiejście jeszcze nie słyszeli... Wy, nic!... — Siedzcie i trzymajcie oczy zamknięte. — Zaczynam!...

Maciej Oj... oj... oj...

Obcy (zdejmuje z głowy Macieja kapelusz i kładzie go sobie na głowę. Swoją zaś kapelusz

---

---

wpycha do kieszeni. — Potem mówi wolno,
głośno i jednym tonem):

Niežnośne bolenie
A włącz mu w golenie,
Z goleni leż w łokcie,
A z łokci w paznogie!
My ciebie zetniemy
I w ogniu spalimy
W wodzie utopimy
W ziemi zakopujemy...
Idźże w las na prawo,
Albo tam lewo...
Na rozstajne drogi,
Ty bólu złowrogi.

(W trakcie tego bierze Macieja buty pod pachę
i cicho na palcach wychodzi na lewo).

Maciej (Sam, siedzi z zamkniętymi oczyma, po
chwili mówi) A co? Już? (słucha) No, już...
czy nie? (słucha) Cóżecie tak raptem ucichli?
(po chwili głośno i z niecierpliwością) Ga-
dajcież!... Otworzyć oczy, czy jeszcze nie
otwierać? (słucha — wreszcie otwiera oczy
i rozgląda się wokoło) A to co... niema go?
(wstaje) Gdzież on się podział? (biegnie,
drepcząc, na prawo i woła) Jegomość!... Je-
gomość!... (biegnie na lewo) Paniel!... Panie
pan!... (idzie na przód sceny). Może go upiory
pochwyliły. Może tarmoszą się z nim na

---

rozstajnych drogach?... Joj!... Trza się zbierać
i uciekać. — (siada i wzrokiem szuka butów
po ziemi) Gdzież moje buty? Gdzie kapota?...
(wstaje) Rany Boskie... gdzie mój kape-
lusz? — Ludzie ratujcie! — Czy mi oczy
przyćmiło?... Eh nie... To on... ten cygan!..
Łapajcie go... Trzymajcie go... odbierzcie
moją kopotę i buty! — Poczekaj!... Niechno-
cię dopadnę... Ale w którą stronę iść? Ano...
na chybił — trafił, pójdę tam! (wybiega na
prawo).

KURTYNA SPADA.

III.
WAM SIĘ ŁATWO ŚMIAĆ!

OSOBY:

Ręce ANIOŁ
Yerlaza JAKÓB
Ocosuen SĄSIAD
Pncuanti ŻYD
GŁOS I.
GŁOS II.

Jakób (Wchodzi. — Staje na przodzie sceny i mówi). Żeby Adam nie słuchał Ewy, żeby Adam był mądry i nie zrywał zakazanego owocu, toby wszystko było dobrze! Ale cóż, on wolał słuchać Ewy, niż Pana Boga, no i przez to my — biedni ludziska — okrutnie cierpimy. Oj, Adamie... Adamie!... Jeżeli cudem bożym widzisz na tamtym świecie, coś ty złego narobił swoim nieposłuszeństwem, to ci sumienie chyba spokoju nie daje ni w dzień, ni w nocy! A przecież mogłoby być inaczej. Ja na przykład nie miałbym kłopotów, nie potrzebowałbym od świtu do nocy harować. Wszystkiego miałbym podostatkiem, i potrzebowałbym tylko rękę wyciągnąć po jedło i picie... Jadłbym też... i piłbym też... a spałbym... Oj, spałbym jak suseł! — No, ale cóż, Adamowi widocznie brakowało rozumu w głowie... Ej... gdyby to tak — nieprzymierzając — na mnie trafiło... gdybym to ja był na miejscu Adama, już jabył wiedział, co robić!

Anioł (Wchodzi. — Ręce przed siebie wyciągnaw-

---

szy, mówi do Jakóba). Grzeszniku... grzeszniku... niepoprawny!

Jakób (Przeżony). Oj... oj... A to co? (Kłęk).

Anioł Wygadujesz i wygadujesz bez końca na Adama... na pierwszego człowieka... na ojca wszystkich ludzi. Ty marna kruszyno... ty bańko mydlana! Adamowi za dużo było twego gadania... Poszedł ze skargą, a Najświętsza Panienska wysłała mnie do ciebie.

Jakób Do mnie? A po co?

Anioł Abym się przekonał, czy rzeczywiście jesteście tak silnego ducha, czy też — jak wielu innych ludzi — umiesz tylko dużo gadać, a mało robić...

Jakób Jasny... promienisty Aniele!.. Czego żadasz odemnie... Mów... rozkazuj!

Anioł Nie przyszedłem ci rozkazywać. Zrobisz tak, jak będziesz sam chciał.

Jakób Słucham cię, Najjaśniejszy Aniele!

Anioł Będziesz miał, czego tylko twoja dusza zapagnie... Dla ciebie i dla wszystkich ludzi ten padół płaczu w istny raj się zamieni! Ale musisz sam zasłużyć sobie na to! Wstań!

Jakób Co mam robić? (Wstaje).

Anioł Stań sobie tu... na środku...

Jakób (Staje bokiem do publiczności).

Anioł Tak!... Teraz nie wolno ci mówić ani jednego słowa! Nawet gdybym ja ci rozka-

---

---

zał, to ci nie wolno. Masz być przez pewien czas niemową. Jeżeli zachowasz milczenie, to wygrasz — jeżeli przemówisz... to przegrasz! Podejmujesz się tego?

Jakób Ojoj!... Jeszcze jak? A długo to tego milczenia ma być?

Anioł Nie długo... kilka minut!

Jakób Choćby i kilka godzin!

Anioł A więc próba się zaczyna! Ave Maria! (Cisza!)

Żyd (Wchodzi wesoło. — Pod pachą niesie butelkę napełnioną, w rękę trzyma kieliszek. Drobnymi krokami obchodzi Jakóba, wreszcie staje przed nim, bierze butelkę z pod pachy i nalewa do kieliszka. Pije do Jakóba, nalewa znów z butelki, a nalawszy, podaje Jakóbowi pełny kieliszek. Jakób odwraca głowę. Żyd ciągle podsuwa mu kieliszek. Jeżeli Jakób zwraca twarz na lewo, żyd niesie kieliszek na lewo — jeżeli na prawo i żyd na prawo, ciągle mrugając i uśmiechając się do niego. — Wreszcie zniecierpliwiony Jakób krzyczy):

Jakób Kiedy nie chcę! — A cóż to za utrapiony żydzisko!

Żyd Czemu nie chcesz?

Jakób No, temu, że nie chcę!

Żyd „Kikste“ on nie chce! — Nu... jak tak, to tak! (Wychodzi).

Anioł (Po chwili). Miałeś nic nie mówić...
Jakób Miałem... miałem... i żeby nie ten żyd zatracony...
Anioł A więc umowa nasza zerwana!
Jakób Nie... nie... Najświętszy Aniele! Zlituj się nad biedakiem, pozwól mi jeszcze raz, bo ja sobie chyba głowę — ze strapienia — rozbiję... Ja sobie chyba...
Anioł Cicho!... nie krzycz! Wolno ci prosić, ale nie straszyć...
Jakób (Kłęka). A więc proszę... zebrać litości, Najświętszy... Najjaśniejszy Aniele!
Anioł Dobrze! Zostawiam cię tak na klęczkach przez 10 minut. Klęcz! Ale pamiętaj, abyś się nie ważył powstać!
Jakób A mówić mogę?
Anioł Możesz!
Jakób No, to chwała Bogu!
Sąsiad (Wchodzi z kosą w rękę). Hej... hej!... pogoda jest, kosa jest, ochota jest... to też idę na łąkę i siarczyście kosić będę trawę... Nie oderwę się od roboty, dopóki nie skośzę z pół łąki! — Muszę się jeno trochę rozmachać, bo to z kosą nie łatwa sprawa, a kosy już dawno w rękę nie miałem. (Pluje w garść i próbuje kosić). Raz! dwa! Raz! dwa!
Jakób Uważajcie no sąsiedzie, że ja tu klęczę!

Nie przybliżajcie się z oną kosą, bo mi kości poprzecinacie...
Sąsiad (Nie zważając). Raz, dwa! Raz, dwa!
Jakób Idźcie sobie w tamtą stronę!
Sąsiad (Zbliżając się ku niemu) Raz! dwa!
Jakób (Krzyczy). Idźcie sobie w tamtą stronę. Mówię wam!
Sąsiad Raz, dwa! Raz, dwa!
Jakób No, słyszał to kto? On mnie przez pół zetnie! Gwałtu! (Wstaje i ucieka do Anioła).
Sąsiad (Kosząc, wychodzi za scenę).
Anioł Widzisz, człowieku małej wiary!.. Już drugiej próby nie wytrzymałeś...
Jakób (Kłęka). O, przeczysty Aniele... Jasności niebieska!... Pozwól mi jeszcze raz... ostatni raz!... (Płacze).
Anioł Niechże będzie jeszcze raz... ale ostatni raz!...
Jakób O, dziękuję... dziękuję!...
Anioł Stań tu i zamknij oczy. Przejdiesz próbę niepatrzenia!
Jakób (Staje twarzą do publiczności).
Anioł Pamiętaj, żebyś nie otwierał oczu... pamiętaj że to po raz ostatni.
Jakób Dobrze!...
Głos I. za sceną Pali się... gore... gore...
Głos II. za sceną A gdzie to się pali?
Głos I. za sceną Nad stawem!

Głos II. za sceną A czyja chałupa gore?

Głos I. za sceną Jakóbowo!

Jakób He? Co?... Moja chałupa?

Głos I. za sceną Patrzajcie... jaka okrutna łuna!

Głos II. za sceną A jakie iskry!... Aż tu się sypią!...

Głos I. za sceną Uciekajmy, bo nas spalą...

Jakób Łuna?... Iskry?... Moja chałupa?...
(Otwiera oczy i rozgląda się wokoło). Co gadacie?... Jaka łuna?... Gdzie?... Nic nie widać!...

Anioł Jakto? otworzyłeś oczy?

Jakób Ja? Nie! One same się otworzyły...

Anioł Same się otworzyły... Taka wymówka, to najłatwiejsza...

Jakób Ja się nie wymawiam. Ja wiem, że wszystkie trzy próby przegrał... Ja wiem, że to moja... tylko moja wina, ale wiem także, że czwartą próbę — choćby nie wiem, jak była ciężka — wygrałbym z pewnością!

Anioł Czwartej próby mieć nie będziesz, a więc jej nie wygrasz! Zostań z Bogiem! Nie narzekaj na Adama i bądź wyrozumiały na błędy innych ludzi. Nie zwałaj winy na drugich, bo sam jesteś słabym i ułomnym człowiekiem. Mogłeś mieć wszystko.. a nie masz nic! Widzisz?... Patrz tam!... (Wskazuje na publiczność). I tam są tacy, co się z ciebie

---

śmieją... i myślą sobie w duszy, że oniby się lepiej od ciebie sprawili...

Jakób A śmieją się... (Do publiczności). Śmiecie się... śmiecie! Cha, cha, cha! Wam się łatwo śmiać!

KURTYNA SPADA.

IV.
KUMOSZKI

OSOBY:

MARCINOWA
MICHAŁOWA
JÓZEFOWA
ARENДАРZ

(Marcinowa, Michałowa i Józefowa siedzą wszystkie przy stole na środku sceny.)

Marcinowa A rozum od czego? Trzeba sobie pomagać, nie tem, to tem! Pijcie kumy! — (Nalewa). Aby nam się dobrze działa!

Józefowa Abyśmy się prędko pieniędzy dorobiły!

Wszystkie Daj Panie Boże! Na zdrowie! (piją).

Michałowa Ja bo tam nie mam nadziei!... Z „mim“ to my się nigdy i niczego nie dorobimy...

Józefowa Czemuż to?

Michałowa Dobre z niego chłopisko... z kośćcami poczciwe... ale cóż, kiedy do interesu gajajda!... U niego nic, tylko rzetelność, sumienie i uczciwość!

Józefowa O... wa!...

Marcinowa Można być uczciwym, ale pamiętać o sobie trzeba.

Józefowa A trzeba!...

Marcinowa Uczciwość wtedy jest dobra, kiedy są pieniądze. Jak pieniędzy niema, to i uczciwości być nie może.

Józefowa Ja to samo mówię!

Marcinowa Zresztą, można być uczciwym, ale nie głupim.

Józefowa A jakże. .

Marcinowa Przecież to nie jest nic złego, jeżeli ja z jednego zrobię dwa. Cóż to szkodzi, że... zamiast 10-ciu, zarobię sobie 20 groszy. Czasy ciężkie. Życ trzeba!

Józefowa To się wie!

Marcinowa Ja się z tem nie kryję, że sobie pomagam, jak mogę. Nie kryję się przed wami i z tem, że robię tak... jak inne kobiety. Do śmietany dodaję mąki, marchwią farbuję masło — i że na tem prawie pół na pół zarabiam.

Józefowa Boście mądra kobieta!

Marcinowa Osobliwie masło... chcąc, żeby mi więcej ważyło, nie płukam go należycie. A chcąc, żeby mi ono jeszcze więcej ważyło, dokładam do środka osełki... kartofel, i to razem wzięwszy... jedno z drugim, daje mi coś nie coś!

Józefowa Ja znów umiem tak ułożyć kartofle w miarkę, że ich wejdzie o połowę mniej.

Marcinowa Cha, cha, cha!

Józefowa Eh... „mój“ to jedyny do takich praktyków. Żebyście wiedzieli, jaki on zmyślny! — Do owsa dodaje on piasku i kamieni, siano i słomę zleje wodą...

Marcinowa Mój jeszcze lepiej robi... On zbiera to siano, co go nasze konie jeść nie chcą, kładzie na spód wozu, a na to dopiero

---

---

nakłada siano — także zlane wodą, aby więcej ważyło.

Józefowa Mądry chłop... mądry chłop!

Michałowa Kiedy się o tem zgadało, posłuchajcie kumy, co mnie się przytrafiło. Razu jednego wybierałam się na targ z poziomkami. Napchałam w garnki liści, przysypałam je zielonymi i niedojrzałymi poziomkami, a na to dopiero nasypałam duże i ślicznie wybrane. Wtem włązi „mój“ do chałupy. „Co ty robisz“? — pyta się. — „Ano poziomki szykuje“ — powiadam. — On zajrzał do jednego, zajrzał do drugiego i trzeciego garnuszka — ujrzał liście na spodzie, zgrzytnął zębami, i nic nie mówiący, wszystkie garnuszki, od jednego do ostatniego... o ziemię!

Józefowa A to ci dopiero!

Michałowa Mało mu tego jeszcze było, począł buciskami swymi deptać poziomki! Ja w krzyk i w płacz!... A on do mnie! Tak mnie wtedy — mówię wam — sprął, że się kilka dni ruszyć nie mogłam.

Józefowa I... to jakiś legejda ten wasz Michał.

Michałowa Do dziś dnia, jak sobie o tem pomyślę, to mi się aż serce ściska. Nie dla tego, że on mnie pięściami okładał, ale że... (płacze) że... na marne poszły moje garnu-

---

---

szezki, com je za swoje, utargowane pieniądze kupiła (ociera oczy).

Marcinowa No, cicho... cicho... nie płaczcie!

Józefowa Napijmy się! — (piją).

Marcinowa Powinniście teraz wziąć na rozum...

Michałowa (z wesołym uśmiechem). Ha... ha... ja już zmądrzałam. Takich rzeczy nie robię ja w chałupie, jeno w karczmie, albo na targu...

Józefowa Otóż to!... A widzicie!

Marcinowa (opierając się łokciami o stół). Jak to się dziwacznie na świecie kręci... Nie jeden chłop, tęgoby sproł swoją kobitę, coby czyste masło, śmietanę, albo poziomki na targ niosła, — a wasz katuje was za to, żeście chcieli przyspożyć sobie parę groszy.

Józefowa Biedna kobita!

Michałowa Oj biednam ja... biedna...

Józefowa Jeno nie płaczcie!...

Marcinowa (Odwracając się woła). Panie Arendarzu?

Arendarz (za sceną) Nu?...

Marcinowa Chodźcie no!...

Arendarz Zaraz!...

(po chwili wchodzi).

Marcinowa (do Arendarza) Coś ta wasza wódka dzisiaj nie mądra...

Arendarz Co jej brak?

Marcinowa Ano... brakuje w tej „wodzie“ — okowity...

Józefowa (ze śmiechem) Okowity... albo spirytusu...

Arendarz Aj... jaj... Jakieście wy dowcipne, Marcinowa! Ja wam dałem wódkę rarytną, a wy się z niej naśmiewacie! Chcecie mocnej... prostej... chłopskiej?... Ja wam dam! Ale po jednym kieliszku zakręci się wam w głowie, i oczy wam zasłoni.

Marcinowa Myśmy tu nie przyszły po to, aby nam się w głowach kręciło.

Józefowa Ani po to, aby nam oczy zasłaniało...

Arendarz No — to czego chcecie?

Marcinowa Chcemy, żebyście nam dali piwa!

Arendarz Git! Będzie piwo.

(Wychodzi)

Michałowa Co wy gadacie na tę wódkę? Mnie się widzi, że ona jest dobra.

Marcinowa Ja wiem, że dobra, alem tak umyślnie mówiła, bo to jest taki cygan i szachraj, że aż strach.

Michałowa O... o!...

Marcinowa A nie truli się ludziska jego szachrowaniem piwem? Nie chorowała to ciężko — i o mały włos, że na tamtem świat nie poszła — Tomaszowa? Nie wiecie?

Michałowa Wiem... Ludzie tak powiadają...

Marcinowa A widzicie! — Cygan jest i już!
Józefowa Ano... nic dziwnego... przecież to żyd... poganin... nie chrześcijanin...
Marcinowa Dla tego też szachruje! Ale jeno do czasu.. przyjdzie kryska na Matyska...
Józefowa Że przyjdzie... to przyjdzie...
Marcinowa Dobrze też nasz Jegomość mówią, że żaden żyd szachraj nie wejdzie do Królestwa Niebieskiego... że żaden z nich nie może się spodziewać zmiłowania Boskiego...
Józefowa Ani odpuszczenia...
Marcinowa A dla czego?
Józefowa Bo szachruje...
Marcinowa Ano tak!
Michałowa (w zamyśleniu) Mojeściewy... mojeściewy... My wygadujemy na żydów..
(Arendarz wchodzi).
Arendarz Jest piwo... fajn! Może i jemu coś brakować będzie?
Marcinowa (ze śmiechem) Żeby w niem tylko za dużo nie było...
Arendarz Czego?
Marcinowa Wody!
Arendarz Wody? U mnie tego niema!
Marcinowa Acha... Niema! A któż, jeśli nie żydzi są szachraje?
Arendarz Nu... co prawda, dawniej byli tylko żydzi, a teraz, to są i chłopcy ze swemi ba-

bami. Oni wszystkich teraz oszukują! Siebie... żydów... a nie długo, Pana Boga oszukiwać będą.

(Wychodzi)

Marcinowa Widzicie go!... Jaki to pyskaty!
Józefowa A jakże!
Michałowa (wstając) Jezus Marya! Dyć to prawda!
Marcinowa Siadajcie, Kumo! Co tam będziecie zważać na głupie gadanie...
Józefowa Siadajcie... siadajcie!...
Michałowa Nie chcę... Nie usiędę... Idę do chałupy... Szkoda czasu... Oczy mi się otworyły... Nasz Jegomość... Królestwo Niebieskie... Boskie zmiłowanie... Hej... teraz widzę, że „mój“, to sprawiedliwy chłop! Wy róbcie, co chcecie... Ja idę do chałupy i od dziś wyrzekam się takich zarobków, co to chrześcijańską duszę zatracają.
Marcinowa Ja pójdę z wami, ale wpierw piwo wypije!
Józefowa I ja swęgo nie zostawię...
Michałowa No to pijcie!
Marcinowa No to sobie idźcie! (Michałowa wychodzi)
Marcinowa (po chwili) Można być takim lubowakim... można robić i to .. i owo... ale zapłaconego piwa nie powinno się nigdy zostawiać żydowi.

Józefowa Święta prawda!

Marcinowa Michałową myśli, że ona jest okrutnie mądra...

Józefowa A niech se ta myśli...

Marcinowa Ale kiedy mnie to gniewa!...

Józefowa E...?

Marcinowa Przecież ja to już nieraz myślała, że chrześcijanom nie wypada cyganić. A więc nie tylko Michałowa, ale i ja myślałam, a nawet mówiłam, że trzebaby zacząć pracę ucziwie. Do was to nawet mówiłam — prawda?

Józefowa E... to chyba nie do mnie!

Marcinowa Ale do was! Przecieżeście mi na to odpowiedzieli: „Pewnie, że już czas!“ Nie pamiętacie?

Józefowa Coś... sobie... niby przypominam...

Marcinowa Otóż kiedy czas... to teraz! — Ale najpierw musimy się do naszych chłopów zabrać... Jak który z nich będzie chciał cyganić, to go z jednej i z drugiej strony w papę!

Józefowa Cha, cha, cha! W papę? — Ach, bodej was?...

Marcinowa Ale tak od serca!... I z jednej, i z drugiej strony! Rozumiecie?

Józefowa Cha, cha, cha! — Ro... ro... zumię.

Marcinowa Jakby się stawiał, biegać ze skargą do księdza proboszcza — Wicie?

Józefowa Wiem... wiem...

Marcinowa Przystajecie?

Józefowa Cobym przystać nie miała?

Marcinowa A więc nie Michałowa, tylko my się wpierw nawrócili, prawda?

Józefowa A prawda.

Marcinowa I naszych mężów będziemy nawracały...

Józefowa Tak od serca... I z jednej i z drugiej strony! Cha, cha, cha!

Marcinowa Cha, cha, cha!...

KURTYNA SPADA.

---

v.

PLACEK

OSOBY:

STARZEC
ANIOŁ
BABA-JAGA
MARCIN
ŻANDARM

Teatr przedstawiä las.

(*Starzec z Marcinem wchodzą.*)

Starzec Właśnie potrzebuję towarzysza w podróży. Jeżeli więc nie masz żadnej roboty, to chodź ze mną.

Marcin Pójdę ..

Starzec Pierwsze dnię będą ciężkie dla nas. W pierwszych dniach będziemy musieli głód znosić, cierpieć niewygodę, ale też następne dnię, tygodnie, miesiące i lata, zbiegną nam w dostatku.

Marcin A jakiej żądacie roboty odemnie?

Starzec Żądam od ciebie tylko uczciwości. — Więcej nic!

Marcin Tylko uczciwości? — Dobrze... Tę wam obiecuję. — Ja jestem z kośćmi uczciwy człowiek.

Starzec Przytem... nie znoszę kłamstwa...

Marcin Ja jeszcze w życiu nie skłamał ani razu.

Starzec To ślicznie! Więc zgoda?

Marcin Zgoda!

Starzec Na dziś, mamy tylko jeden jedyny placek, którym się równo podzielimy. Jutro będziemy tych placków więcej mieli, ale dziś jednym się obejść musimy.

Marcin Nie wesoła to nowina, ale cóż robić, skoro niema, to niema!

Starzec Otóż tak, to lubię!... No, ja sobie tu siądę i zdrzemnę się trochę. Całą noc szedłem i czuję wielkie znużenie

Marcin A pewnie Staruszkę — spocznijcie, i zdrzemnijcie się trochę. — Ja będę czuwał przy was... Spoczywajcie z Bogiem!

Starzec (siadając). Jak się zbudzę, podzielimy się plackiem, co go mam w kieszeni, i pójdziemy w dalszą drogę.

Marcin Dobrze... dobrze...

Starzec Musimy przejść przez siedm rzek siedm gór, siedm lasów, a wtedy... wtedy... zajdziemy, gdzie świta jasna zorza... gdzie jaśnieje słońce dobroci nieprzebranej... Ale to jeszcze daleko.. daleko... (zasypia).

Marcin Usną!... Jakiś pocziwy starowina. — Jakoś mu dobrze z oczu patrzy... Szkoda, że ma tylko jeden placek w kieszeni. No, ale kto tam wie, co to za placek. Może to taki, co go porównać można do koła od wozu. — He... he... he... od wozu? Co też ja baję!... Takiego placka nie wpakowałby przecież do kieszeni... A... o!... właśnie jedna połowa wyziera z onej kieszeni (wyjmuje go) E... toż to placuszek, nie placek. Najeść się taką połówką nie można. Ot,

---

---

można tylko głód odpędzić. — A i to coś znaczy. — Hm, hm... Musi być smaczny. Jedna połowa do mnie należy. To też ja śmiało skosztować go mogę. Wszystko jedno — czy teraz, czy później... (zajada). Niema co mówić. — Dobry jest... i kruchuchny i smaczniuchny... i taki, co to aż ślinka biegnie (zajada w milczeniu). Ze dwa takie placki, toby wystarczyło na dobre pożywienie się (zajada, niezważając, że już drugą połowę rozpoczyna). Dziwny placek, im się go więcej je, tem więcej smakuje (zajada). Pamiętam, raz... było wielkie polowanie. Zjechało się luda co niemiara! Nabili zwierzyny bez liku. (Zjada resztę placka). Później zasiedli do jedzenia. Jak się najedli, znów poszli polować, a resztę bigosu kazali mi zjeść. Otóż ten placek, to mi przypomina tamten bigos. Nie było go wiele, ale starczyło za dobrą miskę kaszy. (po chwili). Ale ja tu gadu, gadu... i chcący nie chcący, zjadłem obydwie połowy placka. Takim się jakoś zagapił... Paskudna sprawa! — Co tu robić? — Może lepiej uciekać? Szkoda mi Staruszka. Hano... co będzie, to będzie!

Starzec (budząc się). No, zdrzemnąłem się trochę.

Marcin Spijcie jeszcze...

Starzec A nie! Czas w drogę. Teraz podzielimy

---

się plackiem, pokrzepimy się i zaraz pójdziemy (sięga do kieszeni). Ao to co? Niema go? (sięga do drugiej kieszeni). Gdzieżby się podział? Możeś ty go wziął? Powiedz synu...

Marcin Na świecie! Nie brałem go... Gdzieżbym ja śmiał... Nawet go nie widziałem...

Starzec Powiedz prawdę synu... Nie byłoby nic złego, gdybyś go wziął i zjadł...

Marcin Ale kiedy mówię, że nie, to nie!

Starzec No patrzcież ludzie placek zginął jak kamfora. Tyś go nie brał, ja go niebrałem, a on ni z tego ni z owego wymknął się z kieszeni. Hano, kiedy tak to się obejść musimy. Chodzi mi tylko o ciebie, bo pewnie jesteś głodny.

Marcin E... nie...

(Żandarm wchodzi).

Żandarm Nie widzieliście tu uciekającego zbója, którego na stracenie prowadzili?

Starzec Nie...

Żandarm Jeżeli tak, to jeden z was musi być tym zbójem. Zaraz! (wyjmuje papier z kieszeni). Ja tu mam rysopis. (czyta) „Wiek około czterdziestu lat“ (mówi) To już nie wy, panie starszy! (czyta) „Wzrost zwyczajny, oczy zwyczajne, brwi zwyczajne, czoło zwyczajne“. (patrzy na Marcina, po chwili czyta dalej)

„Nos średni, usta średnie, ręce zwykłe, nogi zwykłe, uszy zwykłe, ubior zwykły“... (mówi). Zgadza się! Więcej nie potrzeba!

Marcin Niby co się zgadza?

Żandarm Rysopis z waszym rysopisem.

Marcin To niby ja mam być tym zbójem?

Żandarm Juścić, że nie ja.

Marcin A idźcież z Bogiem. — Czego wy chcecie odemnie...

Żandarm Ja niczego nie chcę. — Ja was tylko arestuję.

Marcin O dla Boga! Mnie?

Żandarm (idąc na prawo i woła za kulisy) Hej... żołnierze!... Chodźcie tu. — Brać go!... wiązać go!... Jest zbój!...

Marcin Ja nie zbój...

Żandarm Zbój, którego natychmiast powieszają.

Marcin Ale co wyście się uwzięli?

Żandarm Hej... żołnierze... Do mnie!

Marcin Ratuj staruszku...

Starzec A placek wzięłeś?

Marcin Nie!...

Starzec Nie wzięłeś? Niech i tak będzie! (do Żandarma). Za tego człowieka ja ręczę. — Odejdźcie stąd. Zostawcie nas w spokoju!

Żandarm To być nie może..

Starzec (poważnie) Idźcie stąd natychmiast!

Żandarm Hano kiedy tak... to dobrze! (wychodzi).

Marcin A to ci utrapienie!

Starzec Przeraziłeś się?

Marcin okrutnie!

Starzec Siadaj sobie tu i ochłoń ze strachu... Ja pójdę postarać się o jakie takie pożywienie. Skoro placka nie mamy, musimy mieć coś innego. Może przytem znajdę jaki strumyczek, to pragnienie ugaszę. — Nie odchodź stąd.

Marcin Dobrze Staruszk. Zaczekam tu.

Starzec (wychodzi).

Marcin (sam). Tylko śmiało i odważnie! Teraz już zapóźno... Skoro się raz powiedziało, że placka nie brałem, to się muszę tego trzymać do końca. — I będę się tego trzymał, żeby tam nie wiedzieć co było...

Baba Jaga (wpółzgięta, podpira się kijem — włosy siwe — twarz blada, pomarszczona — ubrana szaro — pokryta czarną płachtą na głowie. Wchodzi i mówi:) A kto tu sobie rozpowiada? Kto się ośmielił wejść do mojego królestwa? (rozgląda się i spostrzega Marcina). Coś ty za jeden? Co ty tu robisz? Hę?

Marcin Ano... ja nic nie robię...

Baba Jaga Hę? — Gadaj głośniej.

Marcin A to babsko głuche — (głośno). Ja sobie siedzę i medytuję. A jeśli się to wam nie podoba, to pójdę i już!

Baba Jaga Oho... pójdziesz, albo i nie pójdziesz!...

Do mojego królestwa łatwo wejść, ale nie tak łatwo wyjść! — Zechcijnno postąpić jeden krok, a moje kruki oczy ci wydziobią.

Marcin A wy co?... A wy kto?

Baba Jaga Ja jestem Baba Jaga...

Marcin (przeżaszony). Baba Jaga... Wy?

Baba Jaga A ja... a ja... Ty zostaniesz ze mną.

A gdybyś nie zechciał, to ja cię poproszę. Musiałeś już nie jedno słyszeć o Babie Jdze? Prawda? Słyszałeś? — Wiesz pewnie, że Baba Jaga kochać się lubi — to też będziemy się kochali moj ty milusieńki.

Marcin Ty!

Baba Jaga (wznosząc ręce do góry) - Raduj się, całe królestwo moje! (za sceną dają się słyszeć piski i śmiechy).

Marcin Cy ja śpię... czy mi się śni?...

Baba Jaga Będzie ci ze mną dobrze. O ucieczce nie myśl. — Bo choćby mi dawano skarby całego świata, jaby cię stąd nie wypuściła. Na moje gwizdnięcie wpadną tu węże. One cię oplotą i pozbawią sił i zmoją. Jedno twoje harde słowo zrobi to, że zginiesz jak ta muszka w pajęczynie.

Marcin (krzyczy). Ratujcie... Kto w Boga wierzy...

Baba Jaga Krzycz... głośniej krzycz!... Ja lubię jak sobie piersi rozdzierają... Wolno ci krzy-

---

---

czeń z całych sił!... Chi, chi, chi!... Na to wszystko ja tylko świstnę, a twój krzyk ucichnie jak u śpiącego dziecka... (wznosi ręce do góry). Raduj się całe królestwo moje!

(Za sceną wznoszą się piski i śmiechy)

Baba Jaga Oj dawno na ciebie wyczekiwałam. Dobrze więc żeś przyszedł mój ty sokoliku. A skoro tu jesteś — to już pozostaniesz. Z Babą Jagą twarda sprawa!

Starzec (wchodzi).

Marcin (sposztrzęsły go — biegnie ku niemu).
Ratuj... ratuj Staruszku!

Starzec Co się siało?

Marcin Ano... ta przekłeta baba chce mnie zatrzymać przy sobie...

Starzec A placek wzięłeś?

Marcin Nie... nie wzięłem... Tak mi Panie Boże...

Starzec Cicho!... Boskiego Imienia nie wymawiaj...

Marcin Nie wzięłem... nie wzięłem (płacze) Ratuj Staruszku!

Starzec (do Baby Jagi). Idź precz!... Idź precz!
Zostaw nas w spokoju.

Baba Jaga (biorąc się rękami za głowę) A zapłaczą-że całe królestwo moje!

(Słychać piski i wycia (wychodzi)).

Marcin Chodźmy stąd... Chodźmy jak najprędzej. Ta Baba Jaga tak mnie przeraziła, że cały dygotam i ledwie na nogach utrzymać się mogę. Cóż to za paskudna wiedźma!

Starzec Uspokój się... Przy mnie nic ci się złego nie stanie.

Marcin Oj to dobrze...

Starzec Jadła z nikąd nie dostałem. Ale dostałem na jadło. Patrz, ten worek jest pełen złotych dukatów. Podzielimy się niemi tak, jakiśmy się mieli plackiem podzielić.

Marcin To wszystko złoto?

Starzec Złoto... prawdziwe złoto. Rozdzielimy ten skarb na trzy części. Jedna część dla mnie, druga dla ciebie, a trzecia...

Marcin A trzecia dla kogo?

Starzec Trzecia dla tego, co placek wziął...

Marcin (składając ręce). To ja go wzięłem... Ja go zjadłem.

Starzec Ty?

Marcin Ja! Bóg mi świadkiem!

Starzec I teraz dopiero mi mówisz? Więc wszystko dla pieniędzy, nic dla sumienia!?

Marcin Nie gniewajcie się Staruszku.

Starzec Ja się nie gniewam, tylko płaczę nad tobą. — Weź cały ten worek złota i idź odemnie!

Marcin Jako. odganiacie mnie od siebie? Cóżem
ja takiego zawinił?

Starzec Skłamałeś!

Marcin Skłamałem Staruszk, to prawda! — Ale
już teraz nigdy nie będę kłamał. Przecież nie
tacy jak ja kłamią na każdym kroku i do-
brze im się dzieje.

Starzec To też ja ciebie nie krzywdzę — oddaję
ci worek pieniędzy. — Będziesz bogaczem. —
Ale z tobą przestawać nie chcę.

Marcin Przebacz Staruszk...

Starzec Masz!... Bierz... i idź!

Marcin Ja miałbym was porzucić? Nigdy! —
(klęka) Jestem grzesznikiem, ale wy mi od-
puście winy. — Nie chcę złota, nie chcę
jadła — chcę tylko być przy was Staruszk,
i całe życie wiernie wam służyć. (Anioł
wchodzi i staje w głębi sceny). Zrobiłem źle,
ale wszystko pragnę uczciwie i po chrześci-
jańsku naprawić. Nie odpędzajcie mnie Sta-
ruszku od siebie, nie odpędzajcie!

Anioł Przebacz mu Święty Piotrze!

Starzec A więc... w Imię Boże... przebaczam ci!

Marcin Wyście Święty Piotr? O Jezu!! (pada
twarzą do jego stóp).

KURTYNA SPADA.

VI.

CALUS

OSOBY:

Carewicz, Wielki Książę Konstanty
Major czwartego pułku piechoty
Porucznik
Janek
Jakób
Marcin
Wawrzyniec
Zosia
Staruszka

} Czwartaki

Rzecz dzieje się w Warszawie za czasów Księstwa
Warszawskiego.

Zosia i Staruszka (wchodzą na scenę).

Zosia Moja Babusiu... zróbcie mi jedną wielką przysługę.

Głos za sceną Prezentuj broń!

Staruszka Co takiego panienko? O co chodzi?

Zosia Chodzi mi o to, aby list oddać panu Majorowi.

Głos za sceną Na ramię broń!

Staruszka List? Dobrze... ja go oddam.

Zosia O, dziękuję wam serdecznie!

Staruszka Niema za co panienczko!...

Zosia Ale pamiętajcie Babusiu.. Tylko panu Majorowi... Nikomu innemu.

Staruszka Dobrze... dobrze... bardzo chętnie!
A gdzie ten list?

Zosia Oto jest (wyjmuje z kieszonki i oddaje go).

Głos za sceną W lewo zwrot!

Zosia Widzicie Babusiu... ja go miałam sama oddać. — Ale gdzie mi tam chodzić do koszar pomiędzy żołnierzy.

Staruszka Hę... hę... hę... i to pomiędzy żołnierzy młodych, wesołych i ładnych.

Zosia No tak... Ja lubię Czwartaków, bo któż ich nie lubi, ale co innego lubić, a co innego

---

---

znów chodzić tam do koszar młodej dziewczynie. To nie wypada. Prawda?

Staruszka Ano... niby prawda!

Głos za sceną. W prawo zwrot!

Zosia. Macie tu Babusiu złotóweczkę. Kupcie sobie za nią co chcecie.

Staruszka A niechże cię Pan Bóg błogosławi moja ty śliczna panienko!

Zosia Ja teraz idę, a wy Babusiu oddajcie panu Majorowi.

Staruszka A co ten list zawiera?

Zosia Ja nie wiem.

Staruszka. A kto go dał panience?

Zosia Wielki Książę Konstanty.

Staruszka (ze strachem). Co, co? Wielki Książę Konstanty? Carewicz?

Zosia Tak.

Głos za sceną Marsz... Marsz!

Zosia Oj, idą tu... Uciekam!

Staruszka Ależ panienko... Poczekaj... Ja się boję!

Zosia Bądźcie zdrowi! (wychodzi na lewo i kończy mówić za kulisami). A pamiętajcie Babusiu... Tylko panu Majorowi!

(Z prawej strony wchodzi kilku lub kilkunastu Czwartaków maszerując wokoło sceny).

Porucznik (komenderując). Stój! (Wszyscy stają).

Lewo zwrot! (wszyscy zwracają się twarzą do publiczności). Do nogi broń (wszyscy opusz-

---

---

czają karabiny). W kozły broń! (stawiają karabiny w kozły i rozchodzą się po scenie).

Staruszka (do Janka). Mój śliczny rycerzyku, powiedzcie mi.. gdzie ja bym się mogła widzieć z panem Majorem?

Janek Gdzie? Alboż ja wiem?

Staruszka Jego tu niema?

Janek Tu nie, ale tam!

Staruszka Gdzie?

Janek W koszarach.

Staruszka Ja mam list do niego.

Janek E?...

Staruszka Doprawdy!

Janek A od kogo?

Staruszka Od wielkiego Księcia Konstantego.

Janek Wy?

Staruszka Ja!

Janek A jakże! —

Staruszka Mówię prawdę!

Marcin (ze śmiechem). Janek... nie zalecaj się!...

Jakób (do Marcina). Daj mu pokój, niech się zaleca! Zazdrościsz mu?

Marcin Pewnie, że mu zazdrościsz. Niema to czego?

Jakób On ma szczęście...

Marcin A ma! Nie tyle do młodych dziewcząt, ile do starych bab!

Janek (do Marcina). Cicho byście byli i nie kpinowali byście! (do staruszki) Idźcie tam ko-

---

---

biecino... Widzicie tego pana, co stoi pod drzewem?

Staruszka Widzę

Janek To jest pan Major.

Staruszka Panie Boże zapłać!.. (wychodzi).

Janek (do Marcina). Wyśmiewacie się, a nie wiecie, że ta babina jest posłańcem Wielkiego Księcia Konstantego.

Marcin Oho!.. To już nasz Książę tak zbankrutował, że aż takich używa posłańców?

Jakób A może ta babina jest jego adjutantem?

Marcin Albo jego przybocznym doradcą?

Jakób To ci dopiero adjutant!

Marcin To ci dopiero doradca!

(Wszyscy się głośno śmieją).

Jakób Książę jeszcze nie kupił jej konia... Na piechotę ją wysłał.

Janek Ano... do piechoty przyszła piechotą, do ułanów pojedzie konno.

Marcin To prawdziwa pociecha taki adjutant na koniu!

(Śmiech).

(Wchodzi Major, trzymając list w ręku).

Major Miljon kroć sto tysięcy djabłów!

Jakób Oho, pan Major zły!

Major Hej chłopcy!... Jego Cesarzewiczowska Mość pisze do was. List ten przyniosła mi jakaś stara baba. — Słuchajcie!

Wszyscy Słuchamy!

Major (czyta): „Oddawczynię tego listu zamknąć i pilnować, aby nie uciekła. — Przeznaczam ją w dowód mojej łaski — na żonę dla Janka Rudnickiego“.

Janek Co, dla mnie?

Major (czyta): „Jutro rano ma się odbyć ich ślub“.

Janek Co, co, jak? To niby ta stara ma być moja żoną?

Major Ma być i będzie! Taki rozkaz!

Janek Jezus Marya! — Czy to sen, czy jawa! Ależ to być nie może.

Major Miljon kroć stotysięcy!... Może i będzie! Zamknąłem ją na dwa spusty... Uciec, nie ucieknie. A jeżeli do jutra nie umrze, to będzie twoją żoną.

Marcin A mówiłem ci Janek, nie zalecaj się. Aleś ty nie słuchał.

Janek Co ten książę z nami nie wyrabia! Chryste Panie!

Wawrzyniec (wchodzi). Jego Cesarzewiczowska Mość, Wielki Książę Konstanty przyjechał.

Major Do szeregu!

(Czwartaki chwytają karabiny i stoją w szeregu).

Głos za sceną Baczość!

(Słychać bicie bębnow za sceną).

Jakób (do Janka). Jak ty stoisz Janek?

Janek Daj mi święty pokój!

Marcin Co ci jest? Martwisz się? Gryziesz się?
I czego?

Janek Ot, głupie pytanie!

Jakób A gdzie twój dowcip, twoja fantazyja?
Jakto, ty... Janek, co to samemu djabłu da-
wał radę, dzisiaj opuścił uszy [jak pierwszy
lepszy niedołęga? Wstyd!

Janek A prawda!... Tiy! Hej! Górą nasi!

Jakób Czwartaki nigdy się nie poddają, ni w boju,
ni w spokoju!

Janek A pewnie! — I choćby mi przyszło łeb so-
bie rozstrzaskać, to rozstrzaskam, ale wesoło!

Jakób Ano... tak mi gadaj!

Major Prezentuj broń!

(Wchodzi Carewicz).

Carewicz (do Majora). List odebrany? Przeczy-
tany?

Major Tak Wasza Cesarzewiczowska Mość.

Carewicz Ona zamknięta?

Major Sam ją zamknąłem.

Carewicz I cóż?

Major A nic!

Carewicz Niema żadnego wzdragania?

Major Nie!

Carewicz To dobrze (do Janka). Ej ty!... Całe
życie będziesz mi wdzięczny za taką żonę!
Skromna, uczciwa, nie lubiąca romansików;
nie będzie strzelała oczkami za innymi. Ale

---

i ciebie musi krótko trzymać! Skończą się
twoje miłostki i podkochiwania. Ja wam dam
miłostki! Wam w głowie tylko dziewczęta!
Wy tylko o figlach myślicie! Ach wy!... (za-
żywa tabakę). Do nogi broń! (czwartaki wy-
konują komendę, Carewicz w dalszym ciągu
mówi do Janka). No cóż? Hej?... Podobała
ci się? Co?

Janek Podobała!

Carewicz Będziesz ją kochał i szanował?

Janek Będę!

Carewicz (grozi mu palcem). Jakbyś jej tylko nie
kochał, to ja bym się z tobą rozmówił (ostro).
Pod knuty!... Do tury!... w Sybir!... (za-
żywa tabakę). Ty pewnie masz już zawróconą
głowę jakąś tam dziewczyną .. Ha?

Janek Tak, Wasza Cesarzewiczowska Mość!

Carewicz Co? co?

Janek Ale już o tamtej nie myślę, skoro Wasza
Cesarzewiczowska Mość daje mi inną.

Carewicz No tak .. otóż to ... dobrze!

Janek Ja Waszej Cesarzewiczowskiej Mości po-
kornie dziękuję za tę wielką łaskę i chciał-
bym prosić...

Carewicz Czego?

Janek Chciałbym prosić, aby Wasza Cesarzewi-
czowska Mość pozwolił mi...

Carewicz Gadaj!

Janek Pozwolił mi... to jest raczył pozwolić, abym mógł wypowiedzieć prośbę nad prośbami.

Carewicz Nu... tak gadaj!

Janek Otóż chciałbym prosić, aby Wasza Cesarzewiczowska Mość zaszczycił moją przyszłą żonę, tu... wobec was... przed frontem... Moją przyszłą żonę, jako jej i mój... dostojny dobrodziej...

Carewicz (zły) Ej ty! Gadaj, albo milcz!

Janek Niech Wasza Cesarzewiczowska Mość daruje... ale ja bym chciał... to jest ja bym prosił, aby Wasza Cesarzewiczowska Mość zaszczycił moją przyszłą żonę.. tu wobec nas... jednym całusem.

(Cisza).

Carewicz (po chwili zażywa tabakę i mówi). Nu... tak cóż... kiedy chcesz, dobrze... Podawaj!

Gzwartaki (wesolo) Hurrri!

Carewicz Małczat'. Smiernio! (zażywa tabakę i mówi do Majora): Nu, tak padawaj, padawaj! Gdzież ona?

Major Zamknięta. Idę po nią (wychodzi).

Carewicz Tak... ja jestem i jej... i twoim dobrodziejem. Nu, niech i tak będzie! Ucałuję twoją przyszłą żonę, kiedy prosisz o to (wesolo się uśmiecha).

(Major wchodzi i prowadzi przed Carewicza Staruszkę).

Carewicz A ty co? Paszła won!... Czego chcesz?

Major To jest przyszła żona Janka Rudnickiego.

Carewicz Jak? Co? Ty? Skąd się tu wzięła?...

Gadaj!

Staruszka (przeżazona). Ja się nie wzięłam... Ja tu byłam. — Wtem przyszła jakaś młodziutka panienka... dała mi złotówkę i prosiła, abym zniosła list do pana Majora... Ja też go zniosłam, nie przeczuwając, co nastąpi. — Pan Major list przeczytał, później mnie zamknął na dwa spusty, teraz mnie tu przyprowadził i... i... i... (płacze).

Carewicz A gdzież tamta młodziutka. Ha?

Staruszka Ja nie wiem...

Carewicz I... cha... cha... Paszła!... Paszła won!

Staruszka Chwała Panu Bogu! (spiesznie wychodzi).

Carewicz No i cóż? Ot szczęście! Gdyby nie ten całus, o który mnie prosieś, miałbyś piękną żonkę!... I... cha... cha!...

Wawrzyniec (wchodzi). Wasza Cesarzewiczowska Mość!

Carewicz A co tam?

Wawrzyniec Jakaś dziewczyna przekradała się przez wały, któredy chodzić wzbroniono.

Carewicz Nu... tak cóż?

Wawrzyniec Dziewczynę tę przytrzymało i tutaj przyprowadzono.

Carewicz Gdzież ona?

Wawrzyniec Jest tu (odwraca się do kulis i kiwa! Zosia wchodzi).

Carewicz (ujrzawszy ją). I... cha... cha!... Tyś tu? A mój list?

Zosia Oddałam go...

Carewicz Komu?

Zosia Jakiejś staruszce.

Carewicz A komu go oddać miałaś?

Zosia Panu Majorowi.

Carewicz A pan Major to staruszka?

Zosia Nie.

Carewicz A dla czego przez wały chodziłaś?

Zosia Bo chciałam być prędzej w domu.

Carewicz A ty wiesz, że ten, co przez wały chodzi, to się dostaje pod różgi? A ty wiesz, że ten, co rozkazu mego nie spełnia, to idzie w Sybir!?

(Zosia rękami zasłania oczy i płacze).

Carewicz Narzeczonego masz?

Zosia (z płaczem). Nie.

Carewicz Kawalera masz?

Zosia Nie.

Carewicz No, więc... słuchaj! — Jeżeli do jutra rana nie znajdziesz narzeczonego, pójdziesz pod różgi... i w Sybir!

(Zosia płacze głośno).

Janek (występuje z szeregu) Jeżeli Wasza Cesa-

rzewiczowska Mość pozwoli... ja zostanę narzeczonym tej panienki.

Carewicz Haraszo!

Janek Ale ośmielam się... prośbę moją...

Carewicz Dobrze... dobrze... wiem!

Janek Nie, Wasza Cesarzewiczowska Mość nie wie, bo ja właśnie prośbę moją cofam.

Carewicz Cofasz? Nie chcesz, abym ją ucałował, a chciałeś, abym starą babę całował? Ach ty!... No to sam ją pocałuj! — (Z lekka popycha Zosię ku niemu).

Janek (do Zosi). Niech Waćpanna nie robi ceregeli, bo tu żartów niema!

Zosia Ależ ja się spalę ze wstydu!

Janek Niech Waćpanna zamknie oczy.

Zosia (zamyka oczy i podnosi głowę). Już!
(Janek całuje ją w usta).

Carewicz I... cha... cha!... Hura! — Krzyczcie Hura!

Czwartaki Hurra! Hurra! Hurra!

Carewicz (komenderując) Na ramię broń!
(Czwartaki wypełniają komendę).

Marsz!... marsz! (Czwartaki maszerują śpiewając:

Jak to na wojence ładnie
Kiedy ułan z konia spadnie,
Koledzy go nie ratują
Jeszcze końmi go tratują, i t. d.).

KURTYNA SPADA.

86320